

STEFAN GRANICZNY

Wspólne problemy gospodarcze i kierunki badań hodowlano-leśnych w Opoćnie w CSRS oraz w Polsce

Общие хозяйственные проблемы и направления лесоводственных работ в Опочне в ЧССР и в Польше

Common economic problems and directions of silvicultural studies at Opcno in Czechoslovakia and in Poland

Historia gospodarki leśnej obu krajów mimo różnic geograficznych i struktury gospodarczej przedstawia pewne podobieństwo.

Lasy obu krajów przed kilkudziesięciu laty przeszły tę samą, choć w różnym rozmiarze, „epidemię” tworzenia w górach monokultur świerkowych, a na niżu i na uboższych siedliskach — monokultur sosnowych przy zastosowaniu rębni zupełnej.

W końcu XIX i na początku XX wieku światlejsi leśnicy zaczęli zalecać odmienne, oparte na naturalnych wzorach kierunki hodowli lasu. (Np. w Niemczech — Gayer, Wagner, Möller; w Polsce — Jedliński, Sokołowski, Włoczewski, Chodźicki, Niedziałkowski i inni).

Gdy udokumentowane ekonomicznie przykłady korzystnej gospodarki przy zastosowaniu udoskonalonych rębni sposobu przerębowego i tzw. przerębowo-zrębowego dotarły ze Szwajcarii, zaczęły równocześnie uwidaczniać się klęskowe efekty dawnej, schematycznej gospodarki przy zastosowaniu rębni zupełnej i zakładaniu monokultur.

W 1924 r. znany leśnik czechosłowacki Hugo Konias podjął próby przebudowy litych lasów świerkowych w okolicach Opoćna w Górach Orlickich, po drugiej stronie naszych Karkonoszy (13, 15).

Nie od razu zdecydował się on na stosowanie cięć gniazdowych (kotlik) (20) oraz wprowadzanie odnowień pod osłoną drzewostanów. Dopiero wielokrotne klęski żywiołowe i nieudane próby wyprowadzenia upraw wielogatunkowych przy rębni zupełnej w warunkach górskich dokonały zwrotu w przyjętym kierunku gospodarki na tym terenie.

Po 30 latach pracy Koniasa, do lasów Opoćna zaczęli zjeżdżać na rekonensans masowo leśnicy spoza Czechosłowacji, a wśród nich

także Polacy. Nawiązano również kontakty z leśnikami czechosłowackimi przez Polskie Towarzystwo Leśne. Kierownik Stacji Doświadczalnej Zakładu Hodowli Lasu Instytutu Badawczego Leśnictwa i Łowiectwa — w Opoćnie dr V. Peřina i jego współpracownicy uczestniczyli w niektórych konferencjach w Polsce i wielokrotnie zamieszczali swoje prace i doniesienia naukowe w „Sylwanie” i w „Lesie Polskim”.

W 1965 r. Komisja Zagospodarowania Lasu PTL przy pomocy Zarządu Głównego i Instytutu Badawczego Leśnictwa, dzięki życzliwej gościnie dr Peřiny i personelu Stacji oraz dyrektora miejscowych lasów inż. V. Jirkovskiego, zorganizowała parodniową wycieczkę na teren lasów Stacji w Opoćnie.

Informacje z tej interesującej wycieczki i serdecznej gościnności czechosłowackich kolegów leśników przedstawił S. Kasprzyk na łamach „Lasu Polskiego” w 1966 r. (7, 8, 9, 10, 11, 12).

Nie powtarzając szczegółów tych doniesień, pragnę omówić pokrótce niektóre istotne i aktualne w obecnej chwili stwierdzenia i analogie do naszych warunków.

Należy podkreślić szczególnie duży zmysł organizacyjny naszych sąsiadów w Czechosłowacji i konsekwencję we wdrażaniu do praktyki wyników prac doświadczalnych oraz szeroki i zbliżony do naszego kierunek badań hodowlano-leśnych („Las Polski” 1966 r. nr 6/12).

Na terenie północnej Czechosłowacji działa dla celów naukowo-badawczych wymieniona Stacja Doświadczalna — Zakład Hodowli Lasu, podlega Instytutowi Leśnictwa i Łowiectwa w Zbrasławiu — Strnady. Jest ona wzorowo zorganizowana pod względem obsługi osobowej (prawidłowy stosunek ilościowy samodzielnych pracowników naukowych do inżynierskich i pomocniczych, w przybliżeniu 1 : 2 : 6, o łącznej liczbie 30 osób). Stacja i jej laboratoria są doskonale wyposażone w przyrządy i aparaturę, a materiał pomiarów ma zapewnioną pełną obsługę matematyczną w centrali Instytutu w Zbrasławiu.

Na terenie Opoćna podjęto dość wcześnie metodyczne badania nad wpływem zróżnicowanych warunków ekologicznych na rozwój odnowień wprowadzanych pod osłoną drzewostanu w rębni gniazdowej, w trakcie przebudowy drzewostanów (17).

Zjawisko korzystnego układu stosunków mikroklimatycznych w lukach zwężonych do ok. 30 m z północy na południe (ograniczających nadmierne usłonecznienie w południe), a wydłużonych do 60—80 m z zachodu na wschód, wykorzystano do zakładania w Opoćnie i poza tym terenem tzw. kombinatu szkółek 20—30 a, optymalnych pod względem ekologicznym i zarazem dostępnych dla pełnej mechanizacji prac (8).

Zakład Doświadczalny w Opoćnie prowadzi rozległe badania w zakresie hodowli lasu (6, 20). Nie wchodząc w szczegóły, można przypomnieć główne kierunki badań Zakładu.

Są to badania nad przebudową drzewostanów i zmianą metod zagospodarowania w różnych warunkach siedliskowych i drzewostanowych (dr V. Peřina (17), dr V. Zakopal (21), (badania nad zagospodarowaniem drzewostanów górskich i nad procesami ich odnawiania oraz zalesieniami w szczególnie trudnych warunkach) (dr Z. Kadlus (5, 18), inż. T. Lokwenc (14), badania w zakresie pielęgnowania la-

su (inż. L. Chroust (2), w zakresie szkółkarstwa i produkcji specjalnego materiału odnowieniowego (dr V. Dušek (4), inż. Netolický (16) oraz w problematyce wpływu przemysłu na rozwój drzewostanów (inż. Tesař (19) i inne.

Zasygnalizowana wyżej tematyka, jak również zagadnienia selekcji drzew, hodowli gatunków szybko rosnących, mechanizacji prac leśnych, jak też i inne dziedziny leśnictwa: ochrona lasu, urządzenie lasu, użytkowanie, transport leśny, ekonomika, łowiectwo i in. są przedmiotem badań Instytutu w Zbrasławiu (12), Instytutu Badawczego w Zvoleniu na terenie Słowacji (1) oraz katedr uczelni rolniczo-leśnych w CSRS (12).

Problemem prawidłowych metod zagospodarowania lasów górskich zajmują się wnikliwie koledzy leśnicy ze Słowacji. Wiele cennych doniesień oraz rozważań naukowych i decyzji gospodarczych przedstawiono w tym zakresie na konferencji już w X. 1956 r. na terenie Zvolenia, w której uczestniczyło wielu znanych leśników z całej Europy.

Na tle wymienionych kierunków badań i doświadczeń hodowlanych, pragnę podkreślić szczególnie fakt udanej, planowo przeprowadzonej w lasach Opočna przebudowy wadliwych, litych drzewostanów świerkowych.

Problem ten jest obecnie równie pilny do rozwiązania na terenie naszego kraju i wymaga szczególnie ostrożnego podejścia do metod przebudowy czasem nawet cennych drzewostanów świerkowych. W przypadku uzasadnionej potrzeby ich przebudowy, należy podjąć całość prac planowo w czasie i przestrzeni, decydując się po przygotowanych cięciach pielęgnacyjnych na zastosowanie rębni trudniejszych do wykonania, lecz właściwych dla warunków górskich.

Na terenie lasów Opočna podjęto 40 lat temu prace nad przebudową świerczyn z uwzględnieniem szczegółowego planu działania w czasie i przestrzeni (15).

W fazie początkowej zakładano w drzewostanach gniazda małe do ok. 5 a, w odstępach co 100 — 120 m i większych, zależnie od lokalnych warunków, wyznaczając zarazem odpowiednią sieć szlaków zrywkowych. W odstępach co ok. 5 lat gniazda stopniowo poszerzano i zagęszczano ich liczbę, aby w końcowym etapie dokonać łączenia gniazd i odsłonięcia odnowień.

W terenie, gdzie uprzednio olbrzymie szkody wyrządzały wiatry i okiście, podana metoda nie spowodowała dawnych klęsk na skutek uprzedniego uodpornienia drzewostanów za pomocą trzebieży.

Stwierdzono, że trzebiony drzewostan nabiera odporności wskutek pozostawiania drzew o prawidłowym pokroju oraz wskutek rozrostu koron w dół pnia, przesunięcia się ku dołowi ich środka ciężkości i zmiany grubości strzały, co przeciwdziała siłom wywalającym, jak również naprężeniom wywołującym łamanie drzew.

Z tych samych zjawisk wywodzi się większa odporność drzewostanów o urozmaiconym składzie gatunkowym i strukturze.

Odporność drzewostanów zależy jednak od wielu czynników i okoliczności, jak np. występowanie odpornych ekotypów drzew, wysokość położenia npm, warunki geologiczno-glebowe, wystawa stoków górskich, wiek drzewostanów, udział procentowy gatunków domieszkowych itp. Wszystko to wiąże się ze stosowaniem odpowiednich metod

zagospodarowania drzewostanów, począwszy od ich użytkowania poprzez procesy odnowieniowe i zabiegi pielęgnacyjne.

O metodach uodporniania drzewostanów przeciw klęskom żywiołowym poinformowali nas koledzy z Opočna na konferencji w lasach Żywiecczyzny.

Kolegom z Czechosłowacji składamy serdeczne podziękowanie za nawiązanie obustronnych owocnych kontaktów, za ich udział w konferencji oraz szczerą wymianę doświadczeń i poglądów.

LITERATURA

1. Budzyńska H. — Instytut Badawczy Leśnictwa w Zvoleniu. „Las Polski” 1966, nr 6.
2. Chroust L. — Výchova smrkových mlazín w horských polohách. „Lesnická Práce” 40,6—1961.
3. Čížek — Kratochvíl — Peřina, Přeměny Monokultur. 1959.
4. Dušek V. — Pestování sazenic s bohatým kořenovým systémem podřezováním. „Lesnické ročnice” — 1962, 1963.
5. Kadlus Z. — Přirozená obnova v hospodářských porostech smrkovo-bukovo-jedlového stupně v Orlických Horách. (Opera Grosontica 1966).
6. Kasprzyk S. — Opočno — ważny ośrodek doświadczalnictwa leśnego w CSRS. „Las Polski” — 1964, nr 23.
7. Kasprzyk S. — Lasy i gospodarka leśna w CSRS. „Las Polski” 1966, nr 1.
8. Kasprzyk S. — Centralizacja szkólek leśnych w CSRS. „Las Polski”, 1966, nr 2.
9. Kasprzyk S. — Transport leśny w CSRS. „Las Polski” 1966, nr 3.
10. Kasprzyk S. — Mechanizacja prac składnicowych w CSRS. „Las Polski” 1966, nr 4.
11. Kasprzyk S. — Szkolnictwo leśne w CSRS. „Las Polski” 1966, nr 5.
12. Kasprzyk S. — Prace naukowo-badawcze w leśnictwie w CSRS. „Las Polski”, 1966, nr 6.
13. Konias H. — Lesní hospodářství. Praha, 1951. „Zkušnosti získané při praktickém provádění obnovy lesních porostů se zřetelem k jejich prostorové úpravě. „Lesnická Práce”, 31, 8, 1952.
14. Lokrenc T. — Zalesování subalpínské oblasti. Krkonoš. „Lesnický Časopis”, 6,3—1960.
15. Mottl J. Jirkovský — Zkušnosti Huga Koniase. 1956.
16. Netolický J. — Alipur, nový herbicid pro lesní školky. „Lesnická Práce” 42,3—1963.
17. Peřina V. — Přeměny borových monokultur na pliocenních terasách. 1960.
18. Peřina V., Kadlus — Jirkovský — Přirozená obnova lesních porostů. 1964.
19. Tesař V. — Škody působené lesnímu hospodářství kouřovými exhalacemi na Trutnovsku. „Lesnictví”, 8, 3, 11—1962.
20. Výzkumná Stanice Opočno 1951—1963, Praca zbiorowa. Wyd. Výzkumný Ústav Lesního Hospodářství a Myšlivosti. 1964.
21. Zakopal V. — Studie u nás vytvořených tvarů výběrného lesa. „Sborník-ČSAZV-Lesnictví” 5, 1959.